

АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

І. П. Чайка, кандидат економічних наук, доцент
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Мета. Статтю присвячено аналізу нормативно-правових актів, які регламентують діяльність закладів вищої освіти України, функцій державних органів виконавчої влади та змін у національній системі вищої освіти, пов'язаних із прагненням інтегруватись у Європейський освітній простір. **Методика дослідження.** У процесі дослідження використано загальнонаукові методи: історичний, системно-структурний аналіз, порівняльний аналіз, логічне узагальнення. **Результати.** У роботі проаналізовано дві останні редакції Закону України «Про вищу освіту» та вплив змін, що відбулися, на роботу державних органів виконавчої влади й закладів вищої освіти (ЗВО). Проведено дослідження змін законодавчих умов ліцензування, їх впливу на реалізацію державної політики в межах зазначеної процедури, процеси узгодження її проведення. На основі офіційних документів окреслено основні здобутки та невирішені проблеми системи вищої освіти України, у тому числі щодо ефективності використання бюджетних коштів. Проаналізовано нові критерії розподілу державних коштів між ЗВО на основі їх рейтингування відповідно до результатів попередньої діяльності з метою створити фінансовий важіль впливу на якість національних освітніх послуг, побудову партнерства ЗВО з ринком праці та міжнародним освітнім товариством. **Практична значущість результатів дослідження.** Окремі результати та узагальнення, зроблені в роботі, можуть бути використані як ЗВО, так і окремими фахівцями галузі вищої освіти для перегляду діяльності відповідно до сучасних вимог, а саме: активізації співпраці із представниками бізнесу, участі в міжнародних наукових проєктах із метою вдосконалення освітніх програм, диверсифікації джерел фінансування тощо, а отже, для подальшого реформування української вищої освіти задля вирішення нагальних проблем, включно з покращенням її якості. Узагальнення, подані в роботі, допоможуть широкому колу стейкхолдерів національної вищої освіти краще зорієнтуватись у сьогоденні, дозволять краще розуміти зміни, що відбуваються.

Ключові слова: вища освіта, ліцензування, акредитація, атестація, рейтингування закладів вищої освіти, ефективність функціонування закладу вищої освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні ми є свідками суттєвих зрушень у системі вищої освіти України, заснованих на законодавчих змінах і відповідному перегляді, перерозподілі функцій державних органів виконавчої влади. Так, фактичний початок діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі – Нацагентство) означав передачу йому певних регуляторних і контрольних функцій від Міністерства освіти і науки України (МОН). Розглянемо, як нині реалізується державна політика у сфері вищої освіти та як державні інститути контролюють діяльність ЗВО, їх ефективність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання реформування національної системи вищої освіти наразі є об'єктом аналізу багатьох українських науковців. Особливої уваги заслуговує низка публікацій на зазначену тему Володимира Бахрушина [1–3]. В одній з останніх, від червня 2020 року, аналізуючи наслідки реформ та спостерігаючи реакцію на «істотний перегляд функцій центральних органів виконавчої влади» членів освітньої спільноти, він зазначає: «З органів управління закладами вони (органи виконавчої влади) поступово трансформуються в органи розробки політик та «правил гри» у відповідних сферах. Спроби жорсткої регламентації і управління закладами зверху

за відсутності в органів управління необхідних ресурсів ведуть лише до імітації процесів і поступової деградації системи. Утім, процес трансформації управління відбувається повільно і суперечливо» [3].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Робота присвячена аналізу останніх змін у сфері контролю з боку держави діяльності ЗВО, ефективності їх функціонування на ринку освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В Україні державна політика регулювання освітньої діяльності у сфері вищої освіти реалізується на основі трьох процедур: ліцензування, акредитації, атестації. Результатом є отримання ЗВО дозвільних документів на право здійснення освітньої діяльності. Ліцензування – «процедура визнання спроможності юридичної особи провадити освітню діяльність відповідно до ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» [4], тобто це процедура державного визнання спроможності ЗВО розпочати діяльність, пов'язану з наданням освітніх послуг із певного напрямку. Ліцензування освітньої діяльності ЗВО провадиться відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [5] та Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» [6]. Ліцензування освітньої діяльності ЗВО спрямоване на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері вищої освіти, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів. До прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту» 16 січня 2020 року ліцензування послуг у сфері вищої освіти проводив центральний орган виконавчої влади – МОН.

Іншу важливу регуляторну та контрольну функцію – акредитацію ЗВО та їх освітніх програм, а також керування системи здобуття наукових ступенів – із 2019 року передано від МОН до Нацагентства. Повноваження Нацагентства, порядок акредитації ним освітньої програми та інституційної акредитації ЗВО визначені Законом України «Про вищу освіту» (ст. 18, 25). Акредитація ЗВО здійснюється згідно з «Положенням про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних

училищах», затвердженим Постановою № 978 від 9.08.2001 р. [7]. Відповідно до законодавства України, акредитація ЗВО – це державне визнання його статусу (присвоєння або підтвердження рівня акредитації), а акредитація освітньої програми – оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності ЗВО за цією програмою на предмет забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти [4].

В освітній сфері України також розроблено систему атестації педагогічних працівників. Вона регламентується Законами України «Про освіту» [8], «Про вищу освіту» [4], «Порядком підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 [9]. Атестація педагогічних працівників – це комплексне оцінювання їх педагогічної діяльності, згідно з якою визначається рівень кваліфікації педагогічного працівника, його відповідність займаній посаді, присвоюється кваліфікаційна категорія, педагогічне звання. Обов'язкову атестацію у сфері вищої освіти проходять педагогічні та науково-педагогічні працівники професійно-технічних навчальних закладів. Науково-педагогічні працівники університетів, інститутів, академій мають професійно розвиватися за рахунок постійної самоосвіти та участі у програмах підвищення кваліфікації. Згідно зі ст. 57 і 60 Закону України «Про вищу освіту» науково-педагогічні працівники мають право на підвищення кваліфікації, стажування не рідше одного разу на п'ять років, а ЗВО його забезпечує [4]. Результати підвищення кваліфікації та проходження стажування враховуються під час проведення атестації науково-педагогічних працівників, під час обрання на посаду за конкурсом чи укладення трудового договору. Також питання підвищення кваліфікації науково-педагогічними працівниками вивчаються під час акредитації освітніх програм.

Вищеперелічені процедури регулювання освітньої діяльності у сфері вищої освіти є комплексною оцінкою ефективності функціонування ЗВО, запровадженою державою. Реалізацію державної політики в межах зазначених процедур покладено на два органи: МОН України та Нацагентство. З огляду на те, що фактичне розмежування функцій цих органів управління відбулось лише у 2019 році, тривають процеси узгодження проведення згаданих процедур.

Так, на офіційному сайті Нацагентства оприлюднене «Рішення... стосовно узгодження процесів ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм» [10] за підписом його голови Сергія Квіта. Рішення було прийнято як реакція Нацагентства на ситуацію, що склалась на каналі міжнародного студентського обміну, а саме: з одного боку «на даний час частково або повністю відмовились від визнання дипломів українських ЗВО» більше десяти країн, спостерігається «падіння якості навчання для іноземних студентів», з іншого, незважаючи на це, відмічене суттєве збільшення ліцензованих обсягів набору іноземних студентів. Так, Нацагентство констатує, що тільки із січня по квітень 2019 року було розширено ліцензовані обсяги на 8520 осіб.

У зв'язку з цим 27 листопада 2019 року Нацагентство звернулось до МОН із пропозиціями ліквідувати департамент ліцензування МОН як неефективний та відмовитись від процедури ліцензування у сфері вищої освіти, зробивши відповідні зміни в Законі «Про вищу освіту». Як альтернатива ліцензуванню було запропоновано «передати функції ліцензування Нацагентству в якості першої акредитаційної експертизи освітньої діяльності» [10].

16 січня 2020 року було прийнято нову редакцію Закону «Про вищу освіту», у якій внесені зміни до ст. 24 «Ліцензування освітньої діяльності» відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» від 18 грудня 2019 року. Порівняння змін у процедурі ліцензування наведено в табл. 1.

З табл. 1 видно, що внесені зміни є досить суттєвими. Як повідомляє онлайн-видання «Бюджетник» [9], МОН поінформувало, що ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти призупинено до затвердження: нової редакції Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності; порядку проведення виїзної ліцензійної експертизи в разі ліцензування освітньої діяльності вперше; переліку професій, для яких запроваджується додаткове регулювання.

Окремо зазначимо, що в новій редакції Закону, на відміну від попередньої, чітко не визначено, який саме орган здійснюватиме ліцензування, тобто сьогодні ми є свідками суттєвих змін державної політики регулювання сфери вищої освіти.

Ще одним напрямом оцінки ефективності функціонування ЗВО є аудит використання виділених їм бюджетних коштів, який щороку проводить Рахункова палата України – державний колегіальний орган, який діє від імені Верховної Ради. Щороку на офіційному сайті Рахункової палати оприлюднюються звіти про такий аудит в розрізі державних замовників на підготовку кадрів ЗВО. Розглянемо результати аудиту 2019 року двох великих замовників на підготовку кадрів ЗВО – Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) [12] і Міністерства внутрішніх справ (МВС) [13] (табл. 2). Потреба такої оцінки викликана, у першу чергу, не необхідністю проаналізувати соціально-економічну ефективність функціонування вишу для держави та суспільства, а скоріше направлена на запобігання нецільового використання бюджетних коштів, виділених профільним міністерствам.

Дані, наведені в табл. 2, свідчать про те, що аудит двох державних замовників виявив їх недостатню ефективність у сфері використання бюджетних коштів, виділених на підготовку кадрів підпорядкованим їм ЗВО.

Також одним із підходів до оцінки ефективності функціонування ЗВО в Україні є їх рейтингування. Декілька національних і міжнародних методик формування рейтингів було розглянуто в [14]. Новацією для української вищої освіти 2020 року стало впровадження розподілу коштів із державного бюджету між ЗВО на основі врахування показників їх діяльності, тобто відповідного рейтингування. Згідно з повідомленням, розміщеним на офіційному сайті МОН України, «розрахунок обсягу фінансування у 2020 році робився МОН за конкретними показниками, серед яких: масштаб університету; контингент; регіональний коефіцієнт; позиції в міжнародних рейтингах; обсяг коштів на дослідження, які університет залучає від бізнесу чи із міжнародних грантів» [15]. Починаючи з 2021 року до них додається показник працевлаштування випускників, який досліджуватиметься МОН через відповідну онлайн-систему.

Розрахунок фінансування ЗВО, які здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти за державним замовленням, проводиться відповідно до затвердженої «Формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами вищої освіти» [16] (далі – Формула), що, за задумом авторів, покликана сприяти

Таблиця 1

Аналіз змін законодавчих умов ліцензування [розробка автора на основі [4]]

Параметр аналізу	1	2	3
	Редакція Закону «Про вищу освіту» від 01.01.19 Ст. 24. Ліцензування освітньої діяльності	Редакція Закону «Про вищу освіту» від 16.01.20 Ст. 24. Ліцензування освітньої діяльності	
Орган, який видає ліцензію на освітню діяльність ЗВО	Пункт 1: «... центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки» (МОН)	Пункт 1: «... визначеним Кабінетом Міністрів України органом ліцензування...»;	Пункт 1: «... визначеним Кабінетом Міністрів України органом ліцензування...»;
Коментар. У редакції Закону 2019 р. ст. 13 «Повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки» серед іншого містить: Пункт 9: «здійснює ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти та контроль за дотриманням вимог ліцензійних умов відповідно до законодавства». Пункт 22: «розробляє ліцензійні умови провадження освітньої діяльності та подає їх на затвердження Кабінету Міністрів України». У редакції Закону 2020 р. у ст. 13 пункт 9 у попередній редакції відсутній, пункт 22 залишено у попередній редакції			
Документи, які подає ЗВО як запит на ліцензування	Пункт 2: ... заявник подає Нацагентству письмову заяву та документи, що підтверджують відповідність заявника стандарту освітньої діяльності...; Пункт 3: ... заявник подає МОН письмову заяву та експертний висновок Нацагентства	Пункт 2: «... здобувач ліцензії подає до органу ліцензування через Єдину державну електронну базу з питань освіти заяву та документи, що підтверджують відповідність забезпечення освітнього процесу заявника ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти»	Пункт 2: «... здобувач ліцензії подає до органу ліцензування через Єдину державну електронну базу з питань освіти заяву та документи, що підтверджують відповідність забезпечення освітнього процесу заявника ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти»
Коментар. У редакції Закону 2020 р. відсутні вимоги попереднього отримання експертного висновку Нацагентства перед подачою заяви до органу ліцензування			
Підстави анулювання ліцензій та хто приймає рішення	Пункт 10: - заява ЗВО про припинення освітньої діяльності; - виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих для ліцензування; - невиконання ЗВО протягом року розпорядження МОН про усунення порушення стандарту освітньої діяльності. Рішення про анулювання ліцензії не може бути прийнято стосовно ЗВО, який має чинний сертифікат про акредитацію освітньої програми. Рішення про анулювання ліцензії приймає МОН	Пункт 4 (крім тих, що містились у попередній редакції Закону): - акт про відмову ЗВО у проведених органом ліцензування перевірки; - відсутність провадження освітньої діяльності ліцензіатом...; що передбачає присвоєння професійної кваліфікації із професій, для яких запроваджено додаткове регулювання, протягом 365 днів	Пункт 4 (крім тих, що містились у попередній редакції Закону): - акт про відмову ЗВО у проведених органом ліцензування перевірки; - відсутність провадження освітньої діяльності ліцензіатом...; що передбачає присвоєння професійної кваліфікації із професій, для яких запроваджено додаткове регулювання, протягом 365 днів
Коментар. Згідно з редакцією Закону 2020 р. у разі відмови у проведених органом ліцензування перевірки ЗВО «втрачає право провадити всі види освітньої діяльності у сфері вищої освіти»; Після прийняття спеціальних нормативних актів буде скасовано ліцензування деяких спеціальностей, окрім тих, які належатимуть до «регульованих професій» – таких, що передбачають особливо відповідальну роботу: діяльність у правничій сфері, атомній енергетиці, медицині, військовій службі тощо			
Підстави для звуження ліцензійних обсягів	Не передбачено	Пункт 5: - заява ЗВО про звуження провадження освітньої діяльності; - акт про виявлення порушень ліцензійних умов ... на певному рівні вищої освіти або за певною освітньою програмою, що передбачає присвоєння професійної кваліфікації із професій, для яких запроваджено додаткове регулювання; - установлення факту використання менше 50 % ліцензованого обсягу в кожний рік прийому... за певним рівнем вищої освіти або за певною освітньою програмою, що передбачає присвоєння професійної кваліфікації із професій, для яких запроваджено додаткове регулювання	Пункт 5: - заява ЗВО про звуження провадження освітньої діяльності; - акт про виявлення порушень ліцензійних умов ... на певному рівні вищої освіти або за певною освітньою програмою, що передбачає присвоєння професійної кваліфікації із професій, для яких запроваджено додаткове регулювання; - установлення факту використання менше 50 % ліцензованого обсягу в кожний рік прийому... за певним рівнем вищої освіти або за певною освітньою програмою, що передбачає присвоєння професійної кваліфікації із професій, для яких запроваджено додаткове регулювання
Коментар. До 2020 року Законом не було передбачено прийняття рішення про звуження провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти			

розвитку вищої освіти в регіонах, підтримати технічні спеціальності у профільних університетах, стимулювати якість надання освітніх послуг та будувати партнерство з національним ринком праці й міжнародним освітнім товариством. Важливим є те, що з 1 січня 2021 року ЗВО приватної форми власності отримають право на підготовку здобувачів вищої освіти за

державним замовленням із відповідним фінансуванням згідно із цією Формулою.

Розглянемо, які саме показники враховуються під час розрахунку фінансування ЗВО, що здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти за державним замовленням, та як ці показники впливають на підвищення ефективності їх функціонування (табл. 3).

Таблиця 2

Результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених державним замовникам на підготовку кадрів ЗВО (станом на 2017–2018 рр.) [згруповано автором на основі [12, 13]]

Критерій аудиту	Державний замовник на підготовку кадрів	
	МОЗ (сфера управління – 14 ЗВО)	МВС (сфера управління – 7 ЗВО)
1	2	3
Забезпечення цільового використання бюджетних коштів	Не забезпечено належне виконання функцій, зокрема в частині належного контролю за використанням коштів ЗВО, а також своєчасність і повнота прийняття управлінських рішень у цій сфері. Через дефіцит бюджетних призначень кошти державного бюджету (2,2 млрд грн) переважно спрямовувалися на забезпечення оплати праці науково-педагогічних працівників ЗВО та виплату стипендій	Загалом забезпечено (бюджет понад 3,2 млрд грн). Водночас існуюча система підготовки кадрів ЗВО МВС є малоефективною, затратною, орієнтованою переважно на надання платних освітніх послуг і такою, що не відповідає реальним кадровим потребам МВС
Випуск і розподіл фахівців	Не виконано показники державного замовлення із прийому (1 335 осіб) і випуску (163 особи). Окремими випускниками не виконується норма щодо відпрацювання не менше трьох років після завершення навчання. Контроль за своєчасним прибуттям випускників до місця проходження інтернатури окремими ЗВО не здійснюється: у 2017–2018 рр. не приступили до навчання в інтернатурі 6,2 і 16,9 % випускників відповідно. Відсутній контроль за відпрацюванням випускників, які отримали одноразову адресну грошову допомогу	ЗВО здійснили випуск 24,1 тис. фахівців, із яких лише 7,3 тис. осіб розподілена в Національну поліцію України та Експертну службу МВС. Решта дипломованих фахівців (16,8 тис. осіб) обирали вільне працевлаштування
Механізм формування держзамовлення на підготовку фахівців	Відсутність взаємодії МОЗ з Мінекономрозвитку призвело до невиконання функцій із формування державного замовлення на підготовку медичних і фармацевтичних кадрів, відсутності взаємозв'язку між затвердженими обсягами державного замовлення і коштами, передбаченими на їх виконання. З дозволу МОН і МОЗ ЗВО самостійно здійснювали перерозподіл вакантних місць державного замовлення між спеціальностями, галузями знань і формами навчання без урахування потреб галузі у відповідних фахівцях, керуючись лише попитом абітурієнтів	Неефективний: пріоритет надавався завантаженню ЗВО відповідно до ліцензійних обсягів. Затверджені в держзамовленні 2017 р. обсяги підготовки фахівців для Національної поліції перевищили визначену нею потребу на 687 осіб, що є ризиком їх непрацевлаштування за фахом у подальшому. Збільшується ліцензований обсяг із підготовки фахівців за нехарактерними для МВС спеціальностями, працевлаштування за якими в органах системи МВС є малоімовірним («Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», «Менеджмент», «Фінанси, банківська справа та страхування», «Туризм» тощо). За період, охоплений аудитом, 295 випускників ЗВО МВС звільнилися зі служби в поліції, не відпрацювавши три роки після закінчення навчання

Таблиця 3

Критерії розподілу державних коштів між ЗВО (станом на 2020 р.)
[розробка автора на основі [16]]

Складова показника	Нормативні значення показника	Вплив на ефективність функціонування ЗВО
Розрахунковий контингент здобувачів вищої освіти	Розраховується на основі встановлених індексів: рівня вищої освіти: $0,5 \geq i \leq 1$ форми здобуття освіти: $0,35 \geq i \leq 1$ спеціальності: $1 \geq i \leq 3$	Відповідно до запиту українського ринку праці стимулюється розвиток технічних спеціальностей (наприклад, спеціальності «Архітектура та містобудування», «Авіаційний транспорт» отримали $i = 2$) за другим (магістерським) рівнем вищої освіти ($i = 1$) денної або дуальної форми її здобуття ($i = 1$). Протягом 2021–2023 рр. питома вага показника зменшуватиметься
Показник масштабу діяльності	Розраховується на основі встановлених коефіцієнтів відповідно до кількості осіб, які навчаються за держзамовленням: до 1 000 осіб – 0,8; від 1 000 до 2 999 осіб – 1; від 3 000 до 5 999 осіб – 1,2; від 6 000 до 9 999 осіб – 1,4; від 10 000 осіб – 1,5	Має за мету стимулювати ЗВО до об'єднання задля ефективного використання ресурсів, акумулювати фінансові ресурси в сильніших ЗВО
Показник регіональної підтримки	Розраховується на основі встановлених коефіцієнтів: 1 – для ЗВО м. Києва; 1,03 – для ЗВО м. Львова та м. Харкова; 1,07 – для ЗВО інших міст	Покликаний згладити вплив сталої тенденції відтоку абітурієнтів у великі міста на фінансування регіональних ЗВО
Показник наукової діяльності	Розраховується на основі обсягу надходжень від наукової діяльності на одного штатного науково-педагогічного працівника: до 500 грн – 1; 501–2 000 грн – 1,1; 2 001–5 000 грн – 1,2; 5 001–10 000 грн – 1,3; 10 001–20 000 грн – 1,4; більше 20 001 грн – 1,5	Стимулює ЗВО до участі у проектах міжнародного наукового співробітництва, виконання робіт та послуг для бізнесу задля збільшення фінансування та диверсифікації його джерел
Показник міжнародного визнання	Приймається рівним: 1,1 – для ЗВО, порядковий номер якого в одному з міжнародних рейтингів не перевищує 1 000; 1 – в інших випадках. Для Формули враховується один із рейтингів: QS World University Rankings, The Times Higher Education World University Rankings, Academic Ranking of World Universities	Стимулює ЗВО працювати над своєю впізнаваністю і визнанням у світі за чіткою траєкторією, визначеною міжнародними рейтингами, що дозволить активніше залучати іноземних студентів
Показник працевлаштування випускників	Приймається рівним 1 у 2020 р. Досліджуватиметься МОН із 2021 р.	Має стимулювати ЗВО підвищувати якість освіти, співпрацювати з роботодавцями для розробки та вдосконалення ОП, сприяти працевлаштуванню випускників

Окремо зазначимо, що згідно з Формулою, у 2020 р. отримали фінансування лише ЗВО державної форми власності, які належать до сфери управління МОН (крім Київського національного університету імені Тараса Шевченка). Завдяки такому розрахунку 17 університетів отримали збільшення фінансування на понад 15 млн грн [15]. Таким чином, отримавши фінансування залежно від результатів своєї роботи, вони отримали визнання з боку держави й наукової спільноти та стимул розвиватись далі. Фінансування ЗВО державної форми власності, що на-

мали збільшення фінансування на понад 15 млн грн [15]. Таким чином, отримавши фінансування залежно від результатів своєї роботи, вони отримали визнання з боку держави й наукової спільноти та стимул розвиватись далі. Фінансування ЗВО державної форми власності, що на-

лежать до сфери управління інших державних замовників, ЗВО приватної форми власності та Київського національного університету імені Тараса Шевченка буде розраховуватись за Формулою, починаючи з першого січня 2021 року. Це є кроком до фінансування ЗВО на підставі критеріїв якості їх діяльності, фінансовим важелем впливу на їх розвиток.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. У результаті проведених досліджень виявлено таке: державна політика регулювання освітньої діяльності у сфері вищої освіти, яка реалізується на основі ліцензування, акредитації та атестації, зазнає сьогодні суттєвих змін, пов'язаних із прагненням України інтегруватись у європейський освітній простір. Аудит, проведений Рахунковою палатою України, наочно демонструє проблеми, які притаманні всій вищій освіті України: дотепер у країні пріоритети розвитку системи вищої освіти є не достатньо чітко опрацьованими; відсутнє належне обґрунтування реальних потреб у підготовці кадрів навіть за державним замовленням; ЗВО масово готують фахівців не за профілем закладу освіти, керуючись попитом абітурієнтів, а нереальними потребами економіки країни; ЗВО спрямовують свої дії, насамперед, на нарощування можливостей із підготовки кадрів, не узгоджуючи їх із реальними потребами ринку праці; як наслідок – велика кількість випускників у подальшому працюють не за отриманими спеціальностями або виконують роботи, що не вимагають вищої освіти.

Результати роботи можуть бути використані ЗВО, зокрема під час планування й розробки нових освітніх програм. У подальшому необхідно розглянути, як може бути оцінена ефективність функціонування українських ЗВО з позиції стейкхолдерів, та запропонувати маркетинговий механізм співпраці ЗВО з ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахрушин В. Що таке якість вищої освіти і як її вимірюють? [Електронний ресурс] / В. Бахрушин // Освітня політика: Портал громадських експертів. – 2013. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ru/articles/100-shcho-take-yakist-vishchoji-osviti-i-yak-jiji-vimiryuyut> (дата звернення: 23.07.2020). – Назва з екрана.
2. Бахрушин В. Показники та критерії оцінювання вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / В. Бахрушин // Освітня політика: Портал громадських експертів. – 2014. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/189-pokazniki-ta-kriteriji-otsinyuvannya-vishchikh-nav%20chalnikh-zakladiv> (дата звернення: 23.07.2020). – Назва з екрана.
3. Бахрушин В. Університетам треба дати більше свободи [Електронний ресурс] / В. Бахрушин // Освіта.UA. – 2020. – Режим доступу: <http://osvita.ua/blogs/74314/> (дата звернення: 27.07.2020). – Назва з екрана.
4. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 27.07.2020). – Назва з екрана.
5. Про ліцензування видів господарської діяльності [Електронний ресурс] : Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19> (дата звернення: 24.07.2020). – Назва з екрана.
6. Про затвердження ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF> (дата звернення: 23.07.2020). – Назва з екрана.
7. Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2001 р. № 978. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/978-2001-%D0%BF#n18>. (дата звернення: 23.07.2020). – Назва з екрана.
8. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон

- України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 23.07.2020). – Назва з екрана.
9. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF> (дата звернення: 23.07.2020). – Назва з екрана.
 10. Рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 27 листопада 2019 р. стосовно узгодження процесів ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/> (дата звернення: 23.07.2020). – Назва з екрана.
 11. Ліцензування освітньої діяльності призупинили [Електронний ресурс] // Бюджетник: онлайн-видання. – 2020. – Режим доступу: <https://www.budgetnyk.com.ua/news/2400-ltsenzuvannya-osvtno-dyalnost-prizupinili> (дата звернення: 23.07.2020). – Назва з екрана.
 12. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, виділених Міністерству охорони здоров'я України на підготовку медичних, фармацевтичних кадрів вищими навчальними закладами, та стану використання і розпорядження об'єктами державної власності, належними державі матеріальними, іншими активами, що мають фінансові наслідки для державного бюджету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/8-2_2019/zvit_8-2_2019.pdf (дата звернення: 27.07.2020). – Назва з екрана.
 13. Звіт про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених Міністерству внутрішніх справ України на підготовку кадрів вищими навчальними закладами із специфічними умовами навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16760722/Zvit_14_2_2019.pdf?subportal=main (дата звернення: 27.07.2020). – Назва з екрана.
 14. Чайка І. Аналіз українського ринку вищої освіти / І. Чайка // Галицький економічний вісник. – 2020. – Т. 62. – № 1. – С. 91–101.
 15. Більше грошей – сильнішим. МОН опублікувало розподіл держфінансування університетів у 2020 році [Електронний ресурс] : офіц. сайт Міністерства освіти і науки. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/bilshe-groshej-silnishim-mon-opublikovalo-rozpodil-derzhfinansuvannya-universitetiv-u-2020-roci> (дата звернення: 27.07.2020). – Назва з екрана.
 16. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1146. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF> (дата звернення: 27.07.2020). – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Bakhrushyn, V. (2013). Shho take yakist vyshhoji osvity i jak jiji vymirjuyutj? [What is the quality of higher education and how is it measured?]. *Osvitnja polityka: Portal ghromadsjkykh ekspertiv – Educational policy: Portal of public experts*. Retrieved from <http://education-ua.org/ru/articles/100-shho-take-yakist-vishchoji-osviti-i-yak-jiji-vimiryuyut> (accessed 23 July 2020) [in Ukrainian].
2. Bakhrushyn, V. (2014). Pokaznyky ta kryteriji ocinjuvannja vyshhykh navchalnykh zakladiv [Indicators and evaluation criteria of higher education institutions]. *Osvitnja polityka: Portal ghromadsjkykh ekspertiv – Educational policy: Portal of public experts*. Retrieved from <http://education-ua.org/ua/articles/189-pokazniki-ta-kryteriji-otsinyuvannya>

- vishchikh-nav%20chalnikh-zakladiv (accessed 23 July 2020) [in Ukrainian].
3. Bakhrushyn, V. (2020). Universytetam treba daty biljshe svobody [Universities need to be given more freedom]. *Osvita.UA – Education.UA*. Retrieved from <http://osvita.ua/blogs/74314/> (accessed 27 July 2020) [in Ukrainian].
 4. Zakon Ukrainy “Pro vyshhu osvitu”: vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. [Law of Ukraine “On higher education” from 01.07.2014 № 1556-VII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (accessed 27 July 2020) [in Ukrainian].
 5. Zakon Ukrainy “Pro licenzuvannja vydiv gospodarskoho dijalnosti”: vid 02.03.2015 r. № 222-VIII. [Law of Ukraine “On licensing of economic activities” from March 2, 2015 № 222-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19> (accessed 24 July 2020) [in Ukrainian].
 6. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennja licenzijnykh umov provadzhennja osvitnjoji dijalnosti zakladiv osvity”: vid 30.12.2015 r. № 1187. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of licensing conditions for educational activities of educational institutions” from 30.12.2015 № 1187]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF> (accessed 23 July 2020) [in Ukrainian].
 7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Polozhennja pro akredytaciju vyshhykh navchalnykh zakladiv i specialnostej u vyshhykh navchalnykh zakladakh ta vyshhykh profesijnykh uchylyshhakh”: vid 09.08.2001 r. № 978. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “Regulations on accreditation of higher educational institutions and specialties in higher educational institutions and higher vocational schools” from 09.08.2001 № 978]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/978-2001-%D0%BF#n18>. (accessed 23 July 2020) [in Ukrainian].
 8. Zakon Ukrainy “Pro osvitu”: vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. [Law of Ukraine “On education” from 01.07.2014 № 1556-VII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (accessed 23 July 2020) [in Ukrainian].
 9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Porjadok pidvyshhennja kvalifikaciji pedagogichnykh i naukovo-pedagogichnykh pracivnykiv”: vid 21 serpnja 2019 r. № 800. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “Procedure for professional development of pedagogical and scientific-pedagogical workers” from August 21, 2019 № 800]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF/> (accessed 23 July 2020) [in Ukrainian].
 10. Rishennja Nacionalnogo aghentstva iz zabezpechennja yakosti vyshhoji osvity vid 27 lystopada 2019 r. stosovno uzgodzhennja procesiv licenzuvannja osvitnjoji dijalnosti ta akredytaciji osvitnykh program. [Decision of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education of November 27, 2019 regarding the coordination of processes for licensing educational activities and accreditation of educational programs]. Retrieved from <https://naqa.gov.ua/> (accessed 23 July 2020) [in Ukrainian].
 11. Licenzuvannja osvitnjoji dijalnosti pryuzupnyly. [Licensing of educational activities has been suspended]. *Bjudzhetnyk: onlajn-vydannja - State Employee: online edition*. Retrieved from <https://www.budgetnyk.com.ua/news/2400-ltsenzuvannya-osvtnodjalnost-prizupinili> (accessed 23 July 2020) [in Ukrainian].
 12. Zvit pro rezuljtaty audytu efektyvnosti vykorystannja koshtiv derzhavnogho bjudzhetu, vydilynykh Ministerstvu okhorony zdorov’ja Ukrainy na pidgotovku medychnykh, farmacevtychnykh kadrov vyshhymy navchalnymy zakladamy, ta stanu vykorystannja i rozporjadzhennja ob’ektamy derzhavnoji vlasnosti, nalezhnymy derzhavi materialnymy, inshymy aktyvamy, shho majutj finansovi naslidky dlja derzhavnogho bjudzhetu. [Report on the results of the audit of the effectiveness of the use of state

- budget funds allocated to the Ministry of Health of Ukraine for the training of medical and pharmaceutical personnel by higher educational institutions, and the state of use and disposal of state property, state-owned material and other assets that have financial harm for the state budget]. Retrieved from https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/8-2_2019/zvit_8-2_2019.pdf. (accessed 27 July 2020) [in Ukrainian].
13. Zvit pro rezultaty audytu efektyvnosti vykorystannja bjudzhetnykh koshtiv, vydilenykh Ministerstvu vnutrishnikh sprav Ukraïny na pidgotovku kadriv vyshhymy navchalnymy zakladamy iz specyfichnymy umovamy navchannja. [Report on the results of the audit of the effectiveness of the use of budget funds allocated to the Ministry of Internal Affairs of Ukraine for the training of personnel by higher education institutions with specific training conditions]. Retrieved from http://old.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16760722/Zvit_14_2_2019.pdf?subportal=main (accessed 27 July 2020) [in Ukrainian].
 14. Chaika, I. (2020). Analiz ukrayins'koho rynku vyshchoyi osvity [Analysis of the Ukrainian higher education market]. *Halys'ky*
 - ekonomichnyy visnyk – Galician economic journal (Tern.)*, vol. 62, 1, 91–101 [in Ukrainian].
 15. Biljshe ghroshej – syljnishym. MON opublikovalo rozpodil derzhfinansuvannja universytetiv u 2020 roci. [More money – for stronger. The Ministry of Education and Science has published the distribution of state funding for universities in 2020]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/biljshe-groshej-silnishim-mon-opublikovalo-rozpodil-derzhfinansuvannya-universitetiv-u-2020-roci> (accessed 27 July 2020) [in Ukrainian].
 16. Postanova Kabinetu Ministriv Ukraïny Pro rozpodil vydatkiv derzhavnogho bjudzhetu mizh zakladamy vyshhoji osvity na osnovi pokaznykiv jikh osvitnjoji, naukovoji ta mizhnarodnoji dijajlnosti: vid 24 ghrudnja 2019 r. № 1146. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the distribution of state budget expenditures among higher education institutions on the basis of indicators of their educational, scientific and international activities” from December 24, 2019. № 1146]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF> (accessed 27 July 2020) [in Ukrainian].

И. П. Чайка, кандидат экономических наук, доцент (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Анализ законодательных изменений регулирования деятельности высших учебных заведений.**

Аннотация. Цель. Статья посвящена анализу нормативно-правовых актов, регламентирующих деятельность высших учебных заведений Украины, функций государственных органов исполнительной власти и изменений в национальной системе высшего образования, связанных со стремлением интегрироваться в Европейское образовательное пространство. **Методика исследования.** В процессе исследования использованы общенаучные методы: исторический, системно-структурный анализ, сравнительный анализ, логическое обобщение. **Результаты.** В работе проанализированы две последние редакции Закона «О высшем образовании» и влияние изменений, произошедших в работе государственных органов исполнительной власти и высших учебных заведений (ВУЗ). Проведено исследование изменений законодательных условий лицензирования, их влияния на реализацию государственной политики в пределах указанной процедуры и процессы согласования ее проведения. На основе официальных документов обозначены основные достижения и нерешенные проблемы системы высшего образования Украины, в том числе по эффективности использования бюджетных средств. Проанализированы новые критерии распределения государственных средств между ВУЗ на основе их рейтингования согласно результатам предыдущей деятельности с целью создать финансовый рычаг влияния на качество национальных образовательных услуг, построение партнерства ВУЗ с рынком труда и международным образовательным сообществом. **Практическая значимость результатов исследования.** Отдельные результаты и обобщения, сделанные в работе, могут быть использованы как ВУЗ, так и отдельными специалистами отрасли высшего образования для просмотра деятельности в соответствии с современными требованиями, а именно: активизации сотруд-

ничества с представителями бизнеса, участия в международных научных проектах с целью совершенствования образовательных программ, диверсификации источников финансирования и другого, а следовательно для дальнейшего реформирования украинского высшего образования для решения насущных проблем, включая улучшение его качества. Обобщения, представленные в работе, помогут широкому кругу стейкхолдеров национального высшего образования лучше сориентироваться в настоящем, позволят лучше понимать происходящие изменения.

Ключевые слова: высшее образование, лицензирование, аккредитация, аттестация, рейтингование высших учебных заведений, эффективность функционирования высшего учебного заведения.

I. Chaika, Cand. Econ. Sci., Docent (Poltava University of Economics and Trade). Analysis of legislative changes in regulating the activities of higher educational institutions.

Annotation. The purpose the article is devoted to the analysis of normative legal acts regulating the activity of higher education institutions of Ukraine, functions of state executive bodies and changes in the national system of higher education related to the desire to integrate into the European educational space. **Methodology of research.** The study uses general scientific methods: historical, system and structural analysis, comparative analysis, logic synthesis. **Findings.** The paper analyzes the last two versions of the Law "On Higher Education" and the impact of changes that have taken place on the work of state executive bodies and institutions of higher education (HEI). A study of changes in the legal conditions of licensing, their impact on the implementation of public policy within this procedure and the processes of coordination of its implementation. On the basis of official documents, the main achievements and unresolved problems of the higher education system of Ukraine are outlined, including the effective use of budgetary funds. New criteria for the distribution of public funds among higher educational institutions on the basis of their ranking in accordance with the results of previous activities are analyzed in order to create financial leverage to influence on the quality of national educational services, the structure of HEI partnerships with the labour market and international educational society. **Practical value.** Some results and generalizations made in the paper can be used by both HEI and individual specialists in the field of higher education to review activities in accordance with modern requirements, namely: increased cooperation with business, participation in international research projects to improve educational programs, diversification of funding sources, etc., and thus, for further reform of Ukrainian higher education to solve pressing issues, including improving its quality. The generalizations presented in the paper will help a wide range of stakeholders of national higher education to better navigate today, will allow a better understanding of the changes taking place.

Keywords: higher education; licensing; accreditation; certification; ranking of higher educational institutions; the effectiveness of the higher educational institution.